

A za to, že kdyby na to přišlo, uměl bych argumentovat i tam za ty soudruhy.

Že bych to dneska nedělal, je jiná věc.

Ale uměl bych to.

A myslím, že nejsem sám.

Je nás dost, kteří bychom to uměli, ale neděláme to a trochu se stydíme. Jenomže, a v tom je ten historický paradox, tohleto umění, za něž se stydíme, nám v tomto čase dost pomáhá.

Dovedeme, abych si vypůjčil básnický obraz od onoho bulharského kolegy, jednat se svým starým stínem.

A i když to není žádná velká legrace, poněvadž se zaplatí pámbůh píše už rok šedesátý osmý a ne padesátý třetí, trochu smutně se nad tím usmíváme.

LL č. 23, 1. srpna 1968

Ludvík Vaculík

Naši kontrarevolucionáři

Dostal jsem na vědomost, že bezprostředně pod vlivem Dvou tisíc slov došlo k vyhrožování komunistickým funkcionářům. — Kdo, jak a proč ?

Soudruh Lachman, člen MNV v Třebestovicích, předseda komise veřejného pořádku mi je označil:

1. Jistý Kratochvíl, dělník, nadával na nádraží na komunisty a pravil, že je patří zabít; železniční zaměstnankyně Božena Horká musela jej napomenout.

2. Zíka Rudolf, důchodce, napadl slovně Schreiera, předsedu stranické organizace na farmě státního statku.

3. Jiří Nasler, dělník podniku Stavby silnic a železnic, vyjádřil se v tom směru, že komunisté by měli být pověšeni.

● Napřed jsem šel na nádraží, ale paní Horká neměla službu, proto jsem ji navštívil v brance jejího domku. Představil jsem se a otázel se:

„Mohla byste být tak hodná a říct mi co možná přesně, jak vyhrožoval pan Kratochvíl komunistům?“

„A kdo ho udal?“ odpověděla užasle.

„Mně to udal soudruh Lachman a jinak nevím.“

„Jo Lachman! To jo.“

„Ale to je úplně v pořádku, paní Horká, protože já jsem to od něho chtěl vědět.“

„K čemu?“

„Protože se tvrdí, že to bylo pod vlivem těch dvou tisíc slov.“

„Kdepak! To bylo pod vlivem čistě toho, že byl opilý . . . On totiž — nerada to říkám, je to dělník, dřič jinak, ale jen dokud se nenapije.“

„A tak tedy co říkal a co vy jste řekla jemu?“

„Chodil po nástupišti a já jen zaslechla, že se nějak nepěkně vyjadřoval. Řekla jsem mu: Heleďte, jděte

odtud, jste opilý!“

„Ale pořád nevím, jak vyhrožoval a komu.“

„Já už nevím. Já mu řekla: Heleďte, jděte odsud, tady je nádraží.“

To tedy přeháněla, paní Horká. Byla to jedna kolejí tam, jedna zpátky a závory. Taková zastávka.

Od paní Horké šel jsem přímo k panu Kratochvílovi. Branka zamčená, zaklepal jsem na okno. Objevila se v něm žena, tmavovlasá, snědá, energického druhu. Představil jsem se a řekl jsem, co chci.

„Můj muž bohužel není k mlouení,“ odpověděla.

„Proč, jestli se můžu ptát?“

„Protože už zase někde natahuje.“

Rozplakala se, odešla od okna a za okamžik otvírala branku. Byl jsem v malém domečku, který nesl čerstvé stopy malé chudé modernizace, jakéhosi zoufalého elánu, jenž je dušen záchvaty choroby.

„Ale vždyť mu ten Lachman nic neudělal,“ plakala paní Kratochvílová, „tak proč mu nadává?“

„Možná mu dal pokutu za nějakou výtržnost. Je předsedou pořádkové komise, tak se to mohlo stát,“ řekl jsem.

„Já o tom nevím, jemu nic neudělali, tak proč jim pořád nadává — Mně udělali!“

„Co vám udělali?“

„Mně tři roky nechtěli pustit do práce a našeho kluka půl roku do učení.“

„Jak — nechtěli pustit do práce?“

„No, nedali mi potvrzení! Dřív jste musel mít potvrzení MNV, že jako vám dovolujou vstoupit do zaměstnání. Prý můžeme jedině do zemědělství. Ačkoli my ze zemědělství nejsme a nikdy jsme pole neměli. To bylo za pana předsedy Soběslava.“

„A s nynějšími funkcionáři jaké máte zkušenosti?“

„S těmi nemáme nic a tenhle tajemník Bičák prej je docela dobrý. Jenže co je mi to platno dnes, když jsem přišla za ty roky nejímá o pětatřicet tisíc korun výdělků.“

Obrátila se k vařiči, zapnula ho a postavila na něj hrnek s vodou. Když se otočila zas ke mně, byla už klidnější. Skoro vesele řekla:

„Ale to už je pryč. Byli lidi, kteří se měli mnohem hůř, a jiní přišli o majetky. To bylo za Soběslava.“

● Rudolf Zíka, dvašedesátiletý důchodce, zavážděl do dvorka motorku, na jejímž tandemu byla přivázána hromada králičích kůže. Až skoro na zem visely ty krvavé čáry. Představil jsem se a řekl jsem, kvůli čemu přicházím.

„Ano,“ přitakal rychle, „ano, ano.“

„Že konečně jdeš,“ pravila paní Zíková z kuchyně, odkud mě neviděla, „už je skoro tma.“

„No jo, bylo toho dneska hodně,“ pozvedl pan Zíka drobné ruce nad umyvadlo, „a tuhle máme návštěvu.“

Představil jsem se a řekl, kvůli čemu přicházím.

„Ano,“ znovu souhlasil pan Zíka a osušoval si ruce.

Paní Zíková však řekla: „Ale můj muž byl nemocný na nervy, nesmí se rozčilovat . . . a je na cestě od rána.“

Obrátil jsem se omluvně k němu, ať rozhodne sám.

„Měl jsem toho dnes hodně. Ale mne to ohromně baví. Jenže to smím dělat jen deset dní v měsíci, abych neztratil důchod. Samozřejmě všechno vám řeknu a na všechno mám doklady,“ pravil pan Zíka s drobnou úklonou a nervózními krůčky rychle odešel vedle do světnice, nechav si dveře otevřeny, aby tam viděl.

Přinesl na bílé světlo kuchyňského stolu hromádku spisů. „Mne odsoudili na čtyři měsíce, ale byla amnestie . . .“

Pan Zíka, bývalý řezník, měl také svůj přiměřený proces: „Jakožto zaměstnanec podniku Laboratorní potřeby chtěl svým spoluzaměstnancům v době obtížnějšího nakupování masa roku 1959 vyjit vstříc, koupil v Praze maso a udělal 24 kilo tlačanky, za což byl odsouzen ke 4 měsícům, avšak přišla amnestie. V roce 1961 opět vyřídil za své spoluzaměstnance nákup masa, hovězích hlav, které vezl do Chotouně ke známému vedoucímu prodejny do chladírny. Vyšetřování nepřineslo důkazy, že by s masem spekoval. Okresní prokurátor předal případ k vyřízení komisi pro veřejný pořádek Místního národního výboru v Třebestovicích. Komise soudruha Lachmana dala mu pokutu pět set korun.

„Zaplatil jste ji?“

„Ano, ano, to mi nechali přímo strhnout z výplaty.“

„Ale to snad odpovídalo nějakým předpisům, ne?“

„Jistě, jistě,“ řekl rychle, „o to taky nejde. Jde o to, prosím, prosím, tuhle to máte, že pro nedostatek důkazů mě museli zprostit žaloby a museli to předat komisi národního výboru,“ podával mi do ruky omšelé list.

„Ale tady se nic takového nepíše, pane Zíka, tady naopak prokurátor píše, že jste se dopustil trestného činu, který však spadá pod pořádkové řízení.“

Přiblížil papír ke svým očím.

„Tak to mám, prosím, jinde, hned to bude . . .“

„To nehledejte, já vám věřím. Věc je stejně v něčem jiném.“

„V čem, smím-li prosit.“

„Ta ubohost poměrů. Čtyřiaadvacet kilo tlačanky, čtyři měsíce. Celý aparát na pronásledování živnostnické činnosti, zatímco podle velkých státních plánů mífila republika ke krachu.“

„Ano! To ano, prosím, přesně tak!“ vykřikl polohlasem, zamíikal a sedl si, položiv zkrřížené ruce na spisy svého přiměřeného procesu.

„Musíš jít. Chcete si vzít bramboračku s námi?“ využila chvíle paní Zíková.

„Já vám říkám svůj názor předem a rovnou, pane Zíka, abyste mi uvěřil a vylčil mi, co jste měl se soudruhem Schreierem.“

„Jistě, ano. Tedy řek jsem mu: Áčo, ty když jsi byl na národním výboru, tak si stál za hovno, a teď stojíš

za dvě. — Myslíte že jsem mu to neměl říkat?“

„Proč byste mu to neřekl, jestli je to pravda. Já bych ale rád věděl, proč jste mu to řekl.“

„Poněvadž se uvolnilo.“

„No jo, jistě. Ale já myslím, čím si to u vás vysloužil.“

„Protože a jelikož on tenkrát jako tajemník MNV mi nedal ani přečíst protokol z té trestní komise, ani mi ho nepučil opsat, ani mi nedal opis.“

„A kde jste mu to řekl? Soukromě nebo na veřejnosti?“

„Veřejně! Na ulici.“

„A proč?“

„Poněvadž se choval jako nepřístupnej komunista, když byl ve výboru. Ale jakej on je komunista? Takových komunistů já si zastrkám patnáct za klobouk. Je to živnostník jako já, a sice pekař. Jenže on tu živnost nedělal, já jo. Tuhle, prosím, račte si prohlédnout . . .“ předložil mi jakousi starou knihu. „S Bohem začínáme“ — stálo na štítku, a letopočet 1940. Neotevřel jsem však zápisní knihu, zajímal mě ještě Schreier.

„Jaký je to jináč člověk?“

„Jakej — starej. Jde letos do důchodu taky. A poslali ho ještě na zájezd do Ruska. Já jsem mu řek: Když jsi jel do Ruska, věděl jsi přeci, že je státní pokladna prázdná, tak sis to měl platit sám. — Jestli jsem mu to měl říct nebo ne, nevím.“

„To se mě ptáte, nebo je tak?“

„No co si o tom myslíte?“

„Že jste mu to nemusel říkat. To přeci neplatí stát. Do Ruska se jezdí, peníze na to jsou v závodech nebo v organizacích. Dostal to asi za odměnu před odchodem do důchodu. Jedině, že jste mu cosí oplácel.“

„Tak jsem mu to neměl říkat, máte pravdu. Jistě.“

„Já si myslím, pane Zíka, že věc je v něčem jiném.“

„V čempak.“

„Tady byl režim, který stál na tom, že se poštávali lidé proti lidem. A v podstatě stejný proti stejným.“

„Ano, jistě. Přesně jste to řekl!“ vyhrkl. „Vždyť on byl živnostník stejně jako já! Jenže on mně asi záviděl, protože já jsem si pomohl.“

„Ty jsi si nepomoh,“ řekla vzadu paní Zíková. „To já dostala 25.000 věna, tak jsme mohli tohle koupit.“

Zamrkal a znovu mi nabídl svou zápisní knihu s nadpisem „S Bohem začínáme“. Otevřel jsem ji. Byla to kniha dlužníků. Nákupy lidí, jak šly od výplaty k výplatě, řadily se do sloupců. Všecky byly po zaplacení skrtnuty. Listoval jsem pořádk dál. Až jsem došel ke sloupci, který nebyl přeškrtnut:

Pan Beránek, zedník	16,50
	6,70
	2,—
	15,50
	7,50
	13,—

Nezaplacenó? — Omyl. Pudová potřeba každého

úctu býti vyrovnán byla zde ukojena touto postranní poznámkou: *Vzato dříví 9 m.*

● Byla to jen náhoda, že jsem pana Naslera, dělníka, vyhledal jako posledního. Ale je v tom přirozená gradace. Tento případ byl očividně nejzávažnější, protože se už sám v sobě ničím nebagatelizoval. Pan Nasler, jehož jsem našel v hostinci, kde mi jej hostinský ukázal mezi lidmi usazenými kol stolu, odkud on vstal a na moje tiché vyzvání za upřené pozornosti celého lokálu vyšel se mnou ven na pár slov, byl třídne a politicky uvědomělý protivník... koho? čeho?

„Znáš vás,“ řekl, když jsem se představil, „vím všechno,“ řekl, když jsem mu vyložil účel své návštěvy, „odebíráš Literární listy.“

„Vy jste prý řekl, že komunisty patří pověsit. Já se jdu zeptat, proč si to myslíte.“

„To je pravda, to jsem řekl a také za tím v jistém smyslu stojím.“

„V jakém smyslu ne?“

„V tom smyslu ne, že všechny komunisty. Rozdělení na komunisty a nekomunisty dneska není tak jednoduché. Musí se brát v úvahu vína. Řek jsem to,“ usmál se, ale poznal jsem to ve tmě jen podle tónu řeči, „pod vlivem všech těch zpráv o zvěrských metodách, jakých někteří komunisté používali proti jiným lidem. A o těch bych řekl, že by si zasloužili, aby se proti nim postupovalo stejně.“

Několikrát během našeho rozhovoru vyšel se někdo z hospody podívat ven.

„Řek jsem to... snad pochopíte... máme takovou malou kancelář, kam občas chodíme kecat a nadávat. Řek jsem to trochu schválně, protože jsem věděl, že jedna jistá osoba vedle to uslyší.“

Zeptal jsem se ho, co má proti Lachmanovi. Řekl, že on osobně nic, je to však člověk neoblíbený v obci. Řekl jsem, že každý funkcionář, i když bude nevim jak demokraticky zvolený, jakmile bude neústupně požadovat dodržování určitého pořádku, může a snad i musí u lidí, zvláště na vesnici, upadnout do neoblíby. Uznal, že je to možné. Avšak bude snadnější odvolatelný, shodli jsme se.

„Co si myslíte o Schreierovi,“ zeptal jsem se.

„Počítám ho k tomu druhu lidí, kteří nikdy nedělali pořádnou práci.“

„Něco přeci dělat musel.“

„Ano. Jednou byl například referentem pracovního úřadu. Potom tajemníkem MNV. Pak zas, nebo možná předtím, kádrovákem na ČSD a jindy šel na okresní zemědělskou správu. Z toho přeci je už samo o sobě vidět, že nic pořádného nemohl umět. Nemohl přeci dělat dobře jedno a hned zas něco docela jiného. Já v tom vidím čistě to, že se určitá vrstva poslušných a spolehlivých lidí uměla udržovala na určitých vlivných funkcích a nijak je nebylo možno sesadit a poslat k práci.“

Z hospody někdo vyšel a zeptal se:

„Seš tam?“

Nakonec jsem se zeptal na věc poslední:

„Tak proč to nezačnete konečně dělat?“

Usmál se ve tmě.

„To není způsob! A teď to přeci už není třeba, když se to dá udělat jinak.“

● Pan Schreier nebyl bohužel doma. Byl v Německu, vedl zájezd učňů svého závodu. Možná, že tam měl příležitost a využil jí — vysvětlovat, podobně jako já, jak to u nás miněly. Jde-li skutečně do důchodu, vážně a upřímně mu přeju klid a smířlivost jeho okolí. Co však přát těm, kteří nejsou v té šťastné situaci? — To, oč si řeknou. Mají slovo a lidé jsou neuvěřitelně náchylní ke klidu.

LL č. 23, 1. srpna 1968

Petr Pithart

Musí jít o právo na samosprávu

Bojím se, že nás už zase obchází hrozba jedné blamáže. Že je v nebezpečí profanace jeden z ideálů teoretického socialismu, ideál společenské samosprávy, aktuálně zatím samosprávy výrobců. Že ji totiž co nevidět zavedeme a že ji v témže okamžiku založíme ad acta, do archivu prošťustrovaných nadějí. Před dvanácti lety v Polsku a v Maďarsku...

Bojím se netrpělivosti a ptám se také, kdo z ní může profitovat.

Jde totiž o faktor času. O to, co především a co potom. O samosprávu bylo již potlačeno mnoho papíru, vyřčeno mnoho slov. Osobně však postrádám vytyčení základních předběžných otázek, bez jejichž zodpovězení a především praktického rozřešení je každé úsilí o samosprávu třeba nadšeným — tápáním slepé.

Iniciativa zakládat dělnické (či podnikové) rady je za dané situace ohrožena zneužitím, zmanipulováním. Postavit nepřijemné a skeptické předběžné otázky zdánlivě i proti spontánnímu procesu „demokratizace“ v jednotlivých továrnách je proto naléhavým úkolem dne.

Především, a to je prvá skeptická otázka-výhrada, je třeba tvrději rozbít iluze o takovém vztahu hospodářské a politické demokracie, ve kterém údajně existuje jakási krátké spojení mezi samosprávou a politickou mocí. Samospráva nemůže nahradit demokracii ve sféře politiky; za optimálních podmínek ji, pravda, může podněcovat, může pro ni vytvářet příznivé prostředí.

Starý politický systém stál jako na jednom ze svých základních pilířů na monopolu státního vlastnictví.